

Évek óta próbálom papírra vetni ezeket a sorokat. Volt, amikor lendülettel kezdtem bele, és volt, amikor elakadtam. Néha azt éreztem, mintha a mondatok megtagadták volna, hogy formát öltsenek.

Olykor hosszú órákon át írtam, aztán egyetlen mozdulattal téptem szét az egészet.

Jegyzetek, vázlatok, félbehagyott gondolatok hullottak ilyenkor a szemetes mélyére. Üres szavak, amelyek nem vitték közelebb a történet valóságához.

Aztán teltek a napok, a napokból hónapok lettek, a hónapokból pedig évek kerekedtek. Valahogy az idő lassan életet lehelt a soraimba. Talán én magam is megtanultam kívánni a pillanatokat. Talán az idő engem is bölcsebbé tett.

Az üres mondatok értelmet nyertek, és a korábban félredobott mondatok lenyomatokká lettek. Már nem akartam elengedni őket. Nem akartam, hogy a semmibe vesszenek. Úgy gondoltam, inkább összerendezem őket, hogy a történet ne merüljön feledésbe, hogy megmaradjon az emlékezet fényében.

Egy család múltját kutatom, amelynek én is része vagyok, mégis, sokszor idegenként állok előtte.

Próbálom megérteni, feldolgozni a feldolgozhatatlant. Pedig engem egy-két generációnyi távolságból, csupán a szele érintett: egy elsuttogott mondat, egy lopott tekintet, egy befejezetlen történet.

Mostanában értettem meg igazán, hogy a gyökerek, amelyekből fakadunk, mennyire meghatároznak minket. Mennyire erősen tartanak, amikor kapaszkodnunk kell.

De mi van azokkal, akik számára ezek a gyökerek láthatatlanok? Akiknek nincs honnan és nincs kikből erőt meríteniük? Mit érezhetnek azok, akiknek múltját elfelejtették, elvették, vagy soha nem mesélték el nekik - és csak csend maradt a helyén? Elárulom.

Ürességet.

Félelmet.

Azt az érzést, hogy kívülálló a saját életükben. Az „egyedül vagyok a világban” súlya kíséri őket nap mint nap - még akkor is, ha felnőttek, akkor is, ha már családot alapítottak. Akkor is, ha mindent megtettek azért, hogy a múlt ne érje utol őket.

De utoléri.

Ott van egy szóban. Ott van egy mozdulatban. Ott van egy álmatlan éjszakában.

És ott lesz a következő generációban is, mert a múlt, még ha kimondatlan marad is, tovább öröklődik.

Kíméletlenül.

Ahogy most, évekkel a történetek után, próbálom az események darabjait a helyükre illeszteni, lassan kirajzolódik előttem egy arc. Valakié, aki közel áll hozzám, mégis ismeretlenként állok előtte. A vonásai, a mozdulatai, a hangja... mintha a ködös feledésből lépne felém. Egyre tisztábban látom őt.

Néha úgy érzem, mintha a fájdalom engem is elérne. Mintha a sorsának terhét én is magammal cipelném néhány napig, miután egy-egy darabka életre kel a múltból, és arcul csap engem is.

Ilyenkor jobban elcsendesedem. Nem beszélek róla senkinek. Csak ülök az autómban, egyedül, a reggeli forgatagban. Az ablakon túl az élet rohan. Az emberek sietve lépnek át a zebrán, a buszok fémteste komótosan gördül előre. A lámpák ütemesen váltakoznak: pirosról zöldre. Hallom az irányjelző kattogását is, de én másutt járok. Ez az idő az enyém. Ezekben a lopott percekben próbálom átélni mindazt, ami vele történhetett.

Visszalépek hozzá az időben. Elképzelem a gondolatait, a tekintetét, a terheit. Újra és újra. Próbálom megérteni, feldolgozni, elfogadni.

Mert ha az ember elég sokáig kutat a múltban, egy idő után nemcsak a történeteket ismeri meg, hanem önmagát is. És így, rá kellett döbbernem arra is: az életünk lenyomatai valóban őseink lábnyomában keresendők.

Egy történet szereplője vagyok, amelynek fejezeteit még én magam sem ismerem pontosan. A családom múltját kutatom, és közben próbálom egy kirakós apró darabkáiból összerakni azt az örökséget, amely ma még csak részleteiben ismert számomra.

Az igazság az, hogy amit most itt olvasol, nem túlpontos krónikája az élet eseményeinek. A könyv lapjain megelevenedő események, helyszínek, személyek, nevek és időpontok nem minden esetben felelnek meg a valóságnak. Itt-ott eltérnek. És hogy hol csúszik szét a valóság és a képzelet határa? Nos, az talán sosem derül ki.

Ilyen módon, amit itt találsz, az a múlt lenyomata, megfűszerezve a képzelet erejével.

A történet valós alapokon nyugszik, de az életre keltett képek - mint tudjuk - mindig töredékesek. Az idő átírja a részleteket. Az igazságot kutatom, de tudom: a színtiszta valóság soha nem lesz az enyém. Mert az idő áramlása, végül befed minden emléket.

De ha már idáig eljutottam, nincs más hátra, visszarepülök az időben...

És belevágok a történetbe, amely nemcsak a múltat, hanem az emberi lélek mélységeit is feltárja.

Kíméletlenül.

EGY BÓRÖNDNYI ÉLET

1948 januárjában hatalmas pelyhekben hullott a hó az utcákra, puhán maga alá temetve mindent, amit csak befedhet.

Hófehéren vakítottak a háztetők, az utak, a kutyaólak, de még a rozoga, darabokra tört beton járdák is. A jégcsapok, mint szigorú kerítéslécek, úgy meredtek szomorúan lefelé az ereszcsontról.

Farkasordító hideg uralkodott egész Magyarországon. A szél időnként felkapta a friss porhavat, aztán hirtelen örvényként megperdítette azt, majd lassan elült, mintha kifáradt volna a hosszú táncban.

A második világháborúnak vége. Ha naptári éveket számolok, immár három éve ennek, de 1945 szeptemberéhez képest huszonhét hónap telt el ezidáig.

A történelmi Magyarország területéről hadba vonult 3,8 millió katonából, csak minden második férfi tért haza épségben a frontról. A városok még sok helyen romokban heverték. Falvak tűntek el nyomtalanul, a föld pedig, amely egykor aranykalászos búzát termelt, most néma csendben pihent a vastag hótakaró alatt.

Az ország a darabjaiból próbált újjáépülni, de minden téglát a veszteség, a rettegés, a szégyen és a hallgatás tartott össze. A sebek nehezen gyógyultak.

A háborút követően a családok már rég eltemették halottjaikat, és igyekeztek a múlt homályába rejteni a történeteket.

De hogyan lehet felejteni?

Hiszen a házak falán még mindig ott éktelenkedtek a golyónyomok, az utcákon betonba fagyott, megfeketedett vérfoltok emlékeztettek az egykori harcokra.

A túlélők szemében még ott bujkált a félelem, a rettegés, amit a front, az azt követő orosz megszállás és a mindennapos bizonytalanság ültetett beléjük.

Az asszonyok lesütött szemmel jártak az utcákon, az özvegyek fekete fejkendőben, a gyermekek pedig csendesebbek voltak, mint valaha.

A falusi házak kéményeiből vékony, szürke füst szállt fel, elenyészve a fagyos égbolt alatt. Kevesen engedhették meg maguknak, hogy egész nap fűtsenek - a tűzifát szigorúan be kellett osztani. Hiánycikk volt, akárcsak minden más ezekben az években.

A szekerek, ekék és egyéb nélkülözhetetlen szerszámok rég a hadszíntér martalékává váltak.

A piacokon krumpli, alma, kukorica és olykor egy-egy darab hús cserélt gazdát, de pénz helyett gyakran cserekereskedelem zajlott. Aranygyűrűk, selyemruhák keltek el néhány zsák lisztért, krumpliért vagy egy kosár tojásért.

És közben mindenki reménykedett: talán a következő hónap már könnyebb lesz. Talán egy kicsit emberibb.

A városokban sem volt sokkal mesésebb a helyzet. A pesti bérházak lépcsőházai kihaltak, sok lakás üresen állt - egykori lakóik soha nem tértek vissza. A háború után alig maradt érintetlen épület. A romos házakból kilógó gerendák kísértetiesen meredtek az ég felé.

A kávéházak, amelyek egykor a polgári élet központjai voltak, most vagy zárva tartottak, vagy csak kávépótlót kínáltak a betérőknek. A korzón már nyoma sem maradt az egykori eleganciának. A Duna partján csak azok sétáltak, akik még reménykedtek, hogy valahol, valamikor felbukkan egy rég eltűnt rokon.

Közben a politika lassan, de biztosan rátelepedett az emberek mindennapjaira. A pártok közötti harc egyre nyíltabbá vált. Az ÁVO emberei ott füleltek minden kocsma mélyén elhangzó halk szó után, és adták tovább a hallottakat a kommunista vezetőknek. Egyre kevesebben mertek panaszkodni vagy beszélgetni, mert soha nem lehetett tudni, ki figyel, és ki jelent.

A félelem nem múlt el a háborúval, csak átalakult, és egy egészen új, eddig ismeretlen alakot öltött.

Az emberek mindezek ellenére valahogy mégis próbálták élni a hétköznapijaikat. A gyerekek hógolyóztak az utcákon, a piacon az asszonyok hangosan alkudoztak. Néha még egy-egy kósza, halk nevetés is felcsendült valahonnan. Az élet ment tovább, mert mennie kellett.

A hó pedig hullott, csendesen, mintha el akarná fedni a múltat a jelennel együtt. Vagy talán újakezdést ígérne, valahol mélyen, a fagyos föld alatt.

A tél szorításában, miközben a hó csikorgott a cipők alatt, és a szél élesen vágott az arcokba, Nyári Rozália a sorsát egyetlen kopott bőröndbe csomagolva lépett fel a Sárbogárdról Bátaapátiba tartó vonat lépcsőjére.

Az utolsó fokon még hátrafordult, hátha meglátja régi élete nyomait. De már nem volt mit keresni. A múlt nem

intett búcsút. Nem tartóztatta, nem is engedte, csak eltűnt. Ahogyan ő is eltűnik most előle.

Beljebb lépett. Az üres kocsikban dermedt hideg honolt. Egy pillanatra megtorpant, mély levegőt vett, majd óvatosan, nagyon lassan beljebb húzódott a keskeny folyosón, és helyet foglalt egy üres fülkében.

A fából készült ülések hidegen nyöszörögtek ujjai alatt. A hároméves Júlia, apró kezecskéjével szorosan kapaszkodott az övébe, nagy, barna szemeivel kérdőn fürkészte anyját.

Rozália kendője alól néhány hullámos hajtincs kandikált elő, amelyek az elmúlt évek terheit őrizték.

Kabátja eltakarta reszkető testét, de a cipője, az a széttaposott, elnyűtt darab, nem védte meg őt a hidegtől. Mégis, a szíve egyszerre telt meg várakozással és szorongással. Egy új élet kapujában álltak. Bár a múlt sebei még nem gyógyultak be, a jövő reményt ígért.

Kovács Júlia 1945. február 26-án született, a Veszprém megyei Berhidán. Rozália huszonkét éves volt, amikor leányanyaként világra hozta őt, és azóta is küzdött az uralkodó előítéletekkel. Megbélyegezték, kitesztétként kezelték, amiért apa nélkül vállalta a gyermekét és a szülői létet. Egyedül.

A háború pusztítása és az orosz megszállás nemcsak Magyarországot és Európát döntötte romokba, hanem Rozália életét is. Élelmiszerhiány, nélkülözés, megvető pillantások. Ezek jutottak osztályrészül nap mint nap.

A leányanyák sorsa különösen méltatlan volt ezekben az években. Az élet megtépázta és sorsukra hagyta őket

gyermekikkel együtt. Saját családtagjaik is egyre távolabb kerültek tőlük.

Voltak, akiket szüleik kitagadtak. Egyeseket apácázárdákba száműztek, hogy ott szüljék meg gyermekük. Gyakran vidéki rokonok fogadták be őket a szülés idejére. De olyan esetek is előfordultak, amikor a nagyszülők saját gyermekükként nevelték fel az unokát, hogy elrejtse az igazságot. A szülők futva menekültek a székelyen elől, amelybe leányaik sorsa taszította őket - mintha lemoshatnák magukról a kapott béklyót.

A háború ugyan véget ért, de a romok még mindig ott heverték az utcákon, és Rozália szívében is.

Az országba bevonuló szovjet csapatok kegyetlensége csak súlyosbította az amúgy is élhetetlen mindennapok terheit.

A katonák sorra fosztották ki az üzleteket, lakásokat, és "hadizsákmányként" hurcoltak el mindent, amit mozdtítani lehetett. A nők és lányok rettegve rezzentek össze minden neszre. Talán az ő sorsuk volt a legnehezebb. A megszálló katonák kegyetlensége, a nők ellen elkövetett emberhez méltatlan megaláztatások sorozata, a szovjet megszállás legsötétebb óráit jelentette. Visszafordíthatatlan pusztítást végeztek a női testekben és lelkekben egyaránt.

Rozália a vonat ablakához simult. Homlokát a hideg üveghez nyomta, és némán figyelte a kinti világot. Nézte az embereket, akik sietve rótták a latyakos utcákat. Egy pillanatra elfeledkezett mindenről, csak a saját szívverésének ütemét hallotta.

Az elmúlt évek súlya még mindig nyomta a vállát, de most egy új úton indultak el. Egy olyan úton, amely talán reményt tartogatott, mindkettőjük számára.

Ahogy gondolatai kuszán kavarogtak, a vonat zakatolva megmozdult. A kerekek súlya alatt megnyikordultak a sínek, mintha maga az idő is elindult volna előre. Rozália megszorította Júlia apró kezét, és mélyen a gyermek szemébe nézett. Tudta, hogy minden nehézség ellenére ez a döntés volt az egyetlen helyes út. A múlt mögöttük maradt. Az új élet - bármilyen bizonytalan és ismeretlen is - már ott derengett a horizonton.

A vonat zakatolva falta a síneket, maga mögött hagyva a hetvennégy kilométert, mígnem megérkezett a célállomásra. A korábbi hangos dübörgés lassan elhalt, és a csendben már csak a hőtömeget cipelő fenyvesek halk suttogása maradt.

Akkoriban, a Bátaapáti melletti dombok ölelésében, létezett egy aprócska falu, ma már a teljes megsemmisülés és feledés homályába merült, Üveghuta.

Egyetlen kacskaringós utcácska szelte ketté ezt a mesébe illő települést, húsz apró házával, melyet két szomszédos erdő, az Apáti- és a Véméendi-rengeteg fogott közre. A táj kivételes ékessége az egymást keresztező patakok ölelése volt.

Ekkorra már csupán egy-két lelket számlált a falucska, mivel az itt élő sváb emberek többségét kitelepítették. De Nyári Rozália számára ez a hely testesítette meg az álmok földjét.

A vidék nemessége, az Apponyi család, hamar felismerte a gyönyörű tájban rejlő kivételes adottságokat. Meglátták a termékeny földben és a kristálytiszta patakokban rejlő lehetőségeket, és arra ösztönözték az embereket, hogy szőlőt termesszenek, bort palackozzanak, valamint üveget gyártsanak a kiváló minőségű boraikhoz. Minden adott volt: munka, természeti kincs, és szorgalom. Munkájukért cserébe a birtok házat és lakhatást biztosított az itt dolgozó emberek számára, így a napi betevő sem jelentett gondot.

Mire Rozália Üveghutára érkezett, az itteni termelőmunka a kitelepítések miatt már-már megszűnni látszott. Az emberek nagy része tovább állt, és a házak többsége gazdátlanul árválkodott az egykor ígéretet hordozó földön, ezzel nyújtva lehetőséget az újonnan érkezőknek.

Így történt, hogy Nyári Rozália a HRSZ 51 számon bejegyzett üveghutai lakos lett, egyetlen lányával, a hároméves Júliával.

Leírhatatlan boldogság járta át Rozália lelkét, amikor átlépte a ház küszöbét. Egy saját ház! Egy saját otthon a romokban heverő, félig-meddig még porrá zúzott és megtépázott Magyarországon, ez maga volt a csoda. Olyan csoda, amely eddig csak legmerészebb álmaiban létezett.

A kis épület nagyon szerény volt ugyan, de Rozália számára a világmindenséget jelentette. A padló itt-ott megrepedt, keményre döngölt földje hidegen és nyirkosan verte vissza a tél fagyát. A falakon párás foltok csorogtak lefelé, mint megfáradt emlékek.

De Rozália mindebben otthont látott. Lelki szemei előtt már látta a lassan ébredező, hosszúra nyúló reggeleket: a konyhából a fahéjjal kevert forró tej illata szállt, és Júlia kacagása töltötte be a ház minden egyes szegletét. Látta magukat, amint a reggeli asztalnál ülnek, egy bőséges lakoma előtt, és a kislánya csillogó szemekkel kanalazza a tejbe aprított kenyeret. Egy gondtalan gyermekkor képe derengett fel előtte. Egy olyan életé, amelyet ő maga biztosíthat kislánya számára.

Nem tudott elég hálát érezni az Apponyi család iránt, akik az államosítást megelőző években tulajdonosai voltak Üveghutának és Bátaapátinak.

Rozália nap mint nap útra kelt Üveghutáról Bátaapátiba. A napi két-három kilométeres út oda, majd vissza, egy pillanatra sem riasztotta el, hiszen a Bátaapátiban lévő Apponyi-kúria jelentette számukra a megélhetést. A távolságot olykor gyalog, máskor lovaskocsival tette meg - hóban, sárban, fagyban vagy éppen tikkasztó hőségben.

Ha becsukom a szemem, szinte én magam is látom Rozáliát, és a lovaskocsi hatalmas kerekeit, amint élet-halál harcot vívnak a dagonyázó sártengerrel. A kerekek néha mélyen belesüppednek a sárban, a kocsi megmeginog, mintha fel akarná adni a küzdelmet, de aztán mégis tovább lendül.

Mintha a kocsi maga is tudná, hogy nem állhat meg. Rozáliának mennie kell. A teste olykor kimerült, a lábai átfagytak, de a lelkében valami mégis vitte őt előre. Otthon egy kis élet várt rá, egy gyermek, akinek minden

falat étel, minden meleg takaró az ő munkájának gyümölcse volt.

Ahogy a lovaskocsi lassan haladt előre, Rozália a jövőjüket tervezgette. Egy boldog, békés jövőt, ahol a ház mindig meleg, a gyermek mindig jóllakott és a világ újra biztonságos helyé változott.

A CSEND ÉVSZAKAI

Ezzel az álomképpel a testében, lelkében - egész valójában - élt a huszonöt esztendőös Nyári Rozália 1948-ban.

Naponta rótt a kilométereket. A dombok és erdők között kanyargó ösvény szinte már a lábai alatt lélegzett; ismerte minden göröngyét, minden kiálló gyökerét.

Imádta a klasszicista stílusban épült Apponyi kúriát, ahogy a fák árnyékából előtűnt a nap különböző szakaiban: a reggeli pára fátyla mögül halványan derengett, a déli hőségben vakító fehér falaival ragyogott, az esti alkonyatban pedig az arany és lila fények szelídítették meg az épület vonásait.

Itt, ha csak a pillanatok töredékéig is, képzeletben, de ő maga is grófnő lehetett.

A kúria nem szolgált állandó lakhelyül a grófi család számára. Inkább egyfajta központi udvarházként töltötte be szerepét, amely kényelmet biztosított a nemesi családnak. A tulajdonosok és vendégeik időről időre megfordultak itt, egy-egy kártyaparti erejéig, a néhány napos vadászatok idején, vagy a szüretnek alkalmával. Néha csak azért jöttek, hogy elvonuljanak a városi forgatag zajától, feledve a mindennapok zsisaját.

Rozália mindent megtett, hogy a méltóságától megfosztott birtok ne szenvedjen teljes pusztulást, és hogy azok, akik még az országban maradtak, a grófság utolsó képviselői, akik nem menekültek el nyugatra, emberhez méltó napokat tölthessenek itt, ha ide látogatnak.

Már régóta nem rendeztek itt bálakat, nem gördültek hintók az úton. A cselédek és szolgálók helyén most

parasztasszonyok és a háborúból visszatért, megtört férfiak dolgoztak.

Mégis, Rozália úgy érezte, kötelessége gondoskodni erről a helyről, mintha a sajátja volna. Így tisztelgett és fejezte ki háláját az Apponyi család iránt.

Aznap délután a kúria egyik oldalépületében dolgozott. A hosszú, kihalt folyosón léptei üresen koppantak. A falakon itt-ott lepattogzott a festék, az egykor fényűző csillár most porosan és pókhálósan vetett árnyékot a mennyezetre.

Az épület egyetlen ideiglenes lakója aznap Apponyi Júlia grófnő volt, aki csupán egy-két napra látogatott el a kúriába. Ittlétét teljes titoktartás övezte - ügyeltek rá, hogy a személyzetten kívül senki se szerezzen tudomást a hollétéről. A grófnő ugyanis tartott attól, hogy kilétének ismerete veszélybe sodorhatná testi épségét.

Apponyi Júlia akkoriban a negyvenes éveiben járt. Gyönyörű nő volt, tartásában mindig is volt valami természetes, előkelő elegancia. Megjelenésében is igazi arisztokrata volt. Nem véletlenül képviselte és testesítette meg saját divatmárkáját, amelynek korábbi vásárlói grófnők, bárónők, hercegnők és örgrófnők köréből kerültek ki.

Budapesti divatszalonja hamar a korabeli divatlapok kedvencévé vált. Rendszeresen cikkeztek róla. Ő maga tervezett, szabott, varrt, nem restellte a munkát, úri származása ellenére sem. Évente többször is ellátogatott Párizsba, a divat fővárosába, hogy a legújabb stílusirányzatokat elhozza Budapest utcáira.

A grófnő most egy fakó huzatú karosszékben üldögélt az egyik szalonban. Ébenfekete haját a legújabb párizsi divat szerint szigorúan, szoros kontyba fogta alul. Egyetlen tincs sem élhetett külön, rakoncátlan életet. Miközben ott ült, csendesen figyelte Rozáliát.

- Köszönöm, hogy ma is eljöttél, Róza, szólalt meg végül a grófnő, miközben szórakozottan végigsimított egy régi, hímzett zsebkendőn, amelyet az ölében tartogatott.

- Hogyne jöttem volna, asszonyom? - felelte Rozália egyszerűen, miközben letette a kis batyut, amelyben kenyeret és friss tehéntejet hozott a faluból.

- A konyhában is rendet raktam, és hoztam egy kis élelmet is.

A grófnő halványan elmosolyodott, de tekintete már a múltba révedt.

- Tudod, amikor kisgyermek voltam, ezen az udvaron még gesztenyefák álltak. Minden a nagyapámé volt. Aztán a halála után, apám örökölte, majd György. A kertész minden reggel gondosan összeszedte az avart, a lehullott gesztenyefaleveleket. Szinte hallom még a hangját. Mindig azt mondogatta apámnak: *„Gróf Apponyi Albert kúriájának nem lehet gondozatlan az udvara!”* Minden fűszál katonás rendben sorakozott. Most meg...

Egy fáradt mozdulattal az ablak felé legyintett. Ahol valaha gondozott, fegyelmezett udvar állt, ott most, a hótakaró ellenére is, megszürkült, megtört kövek bámultak némán a semmibe.

Rozália tudta, hogy a grófnő gondolataiban nem ez a világ létezett, hanem az a másik, az elveszett, amelyről